

**Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Гуманітарно-економічний факультет
Кафедра історії та філософії**

**«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Перший проректор
проф. Ольга ГУРЕНКО**

_____ 2021 року
«__» _____

ПРОГРАМА

**Комплексного кваліфікаційного іспиту для здобувачів другого
(магістерського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною
програмою «Середня освіта (історія)» зі спеціальності 014
Середня освіта (Історія) галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка**

Освітній ступінь: магістр

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія)

Спеціалізація: Суспільствознавство

Освітньо-професійна програма: Середня освіта (історія)

Бердянськ, 2021 р.

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту складена на основі освітньо-професійної програми «Середня освіта (історія)» та положень «Про організацію освітнього процесу в БДПУ», «Про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності Бердянського державного педагогічного університету», «Про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у Бердянському державному педагогічному університеті».

Укладачі:

Баханов К.О. - д.п.н., професор кафедри правознавства.

Антощак М.М. - к.і.н., доцент кафедри історії та філософії.

Федорик Ю.В. - к.і.н., доцент кафедри історії та філософії.

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту обговорена та затверджена на засіданні кафедри історії та філософії: № 3 від «19» жовтня 2021 р.

Завідувач кафедри: _____ проф. Ігор ЛИМАН
Гарант освітньо-
професійної програми: _____ проф. Костянтин БАХАНОВ

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту
затверджена Вченою радою
гуманітарно-економічного факультету
Протокол №3 від 25 жовтня 2021 р.

Голова ради:
доц. Тамара МАКАРЕНКО _____

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4 с.
2. Зміст програми.....	7 с.
3. Перелік питань	9 с.
4. Критерії оцінювання.....	14 с.
5. Список рекомендованої літератури.....	16 с.

1. Пояснювальна записка

Програма кваліфікаційного іспиту зі спеціалізації зі спеціальності 014 Середня освіта (Історія) спеціалізації «Суспільствознавство» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти складена відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (історія)», нормативних вимог підготовки фахівців, викладених у законодавчих та нормативних документах про вищу освіту. Її зміст орієнтує здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти не тільки на творче засвоєння фахових знань, а й на вироблення умінь, навичок і бажання займатися самоосвітою, оволодівати новою інформацією, уміння використовувати здобуті знання на практиці.

Метою кваліфікаційного іспиту зі спеціалізації є оцінювання рівня професійної компетентності, встановлення відповідності засвоєних рівня й обсягу знань, умінь та інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти ступеня «магістр» за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) спеціалізації «Суспільствознавство».

До програми кваліфікаційного іспиту входить програмний матеріал базових курсів:

- людина, культура та релігія;
- людина, суспільство та держава;
- людина, політика та право».

Кваліфікаційний іспит зі спеціалізації проводиться у формі усних відповідей на питання екзаменаційних білетів, складених відповідно до навчальних програм. Екзаменаційний білет містить 3 теоретичних питання, що дозволяє перевірити рівень засвоєння теоретичного матеріалу.

Кафедра історії та філософії забезпечує дотримання правил і процедури проведення комплексного іспиту шляхом:

- уніфікації умов проведення, засобів оцінювання, методик оброблення результатів опитування та форм їхнього подання;
- інформаційно-консультаційної та психологічної підготовки студента до екзамену;

- використання критеріїв об'єктивного оцінювання.

Мета підготовки до комплексного кваліфікаційного іспиту полягає в систематизації набутих слухачами протягом навчання в магістратурі знань з дисциплін «людина, культура та релігія», «людина, суспільство та держава» і «людина, політика та право». Для реалізації цієї мети здобувач повинен, передусім, виявити існуючі прогалини у теоретичних знаннях і методичних навичках та усунути їх за допомогою рекомендованої навчальної і методичної літератури.

Для реалізації поставленої мети здобувачі зобов'язані вирішити **завдання:**

- систематизувати історичні знання з курсів «Людина, культура та релігія», «Людина, суспільство та держава» і «Людина, політика та право»;
- проаналізувати зв'язок між людиною, культурою та релігією в історичній ретроспективі і в сучасну добу;
- розкрити місце індивідууму в соціумі, пояснити феномен громадянського суспільства і з'ясувати його роль у трансформації держави;
- висвітлити механізми реалізації громадянами своїх прав і свобод в умовах плюралізму і демократії;
- з'ясувати роль окремої людини у функціонуванні політичної системи та її інститутів, важливість формування політичної свідомості та політичної культури населення.

Комплексний іспит забезпечує формування таких **компетентностей:**

ЗК 2. Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби й вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації.

ЗК 12. Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних

проблем.

ФК 13. Знання основ соціальної взаємодії між культурами, релігіями, мовами та вміння вибудовувати професійні комунікації, спираючись на них.

Крім цього, забезпечується формування таких **програмних результатів навчання:**

ПРН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки

ПРН 3. Проводити збір та інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел

ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу проблеми

ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контекстів

ПРН 21. Застосовувати набуті знання у різних професійних ситуаціях

Виходячи з вищезазначеного, програма інтегрує вузлові питання трьох курсів: «людина, культура та релігія», «людина, суспільство та держава» і «людина, політика і право». Це відбито і в структурі білетів. Уяву про їх комплектацію дає один із запропонованих білетів, в якому розглядаються такі **питання:**

Бердянський державний педагогічний університет

Рівень вищої освіти: II

Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія)

Комплексний кваліфікаційний іспит зі спеціалізації: «Суспільствознавство»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № ____

1. Поняття релігії. Богословське (церковне) та світське розуміння її суті, змісту, структури та джерел походження.
2. Індивідуальність як феномен людини.
3. Ідентичність. Види ідентичності. Самовизначення. Ідентифікація.

Затверджено на засіданні Вченої ради гуманітарно-економічного факультету протокол №3 від 25 жовтня 2021 р.

Голова Вченої ради ГЕФ _____ Тамара МАКАРЕНКО

2. Зміст програми

I. Людина, культура та релігія

1. Феномен релігії в контексті культури. Сутність і завдання дисципліни «Людина, культура та релігія». Виникнення культури і релігії. Еволюція трактувань феномену культури. Філософські трактування релігії. Релігія як соціокультурний феномен. Її соціокультурні функції.

2. Культура і релігія в історії світової цивілізації. Історія культури як утілення релігійно-моральної ідеї. Культура і релігія як відображення людської природи. Антропологічні підстави релігії та культури.

3. Буддизм та іслам в культурі людства. Буддизм як психокультура. Світоглядні особливості основних напрямів буддизму. Буддизм у китайській та японській культурі. Ламаїзм як напрям буддизму. Вплив буддизму на культуру. Іслам як культура правил. Коран і суна — джерела віровчення та пам'ятки культури. Ісламський світогляд як спосіб життя. Основні напрями ісламу.

4. Християнство в культурі людства. Християнство у світовій культурі. Біблія як Святе Письмо і культурна пам'ятка. Загальнокультурний і загальнолюдський сенс моральних ідей християнства. Еволюція християнських сакральних ідей і їх вплив на загальну культуру. Основні напрями християнства та їх культурні особливості.

5. Культурні особливості національних релігій. Іудаїзм. Мозаїчність етнонаціональних релігій Індії. Індуїзм. Джайнізм. Сикхізм. Мозаїчність національних релігій Далекого Сходу. Конфуціанство. Даосизм. Синтоїзм.

6. Релігія і мистецтво. Процес відокремлення мистецтва від релігії. Мистецтво буддистської культури. Вплив християнства на мистецтво. Мистецтво ісламу та юдаїзму. Мистецтво етнічних релігій Індії. Мистецтво етнічних релігій Далекого Сходу. Взаємодія , людини, релігії і культури в сучасну епоху.

II. Людина, суспільство та держава

7. Соціалізація особистості. Поняття людини як біосоціальної істоти. Індивідуальність як феномен людини. Особа. Особистість. Громадянин. Поняття «соціалізація». Родинна соціалізація. Сім'я. Гендерна соціалізація особистості. Поняття субкультури. Молодіжна субкультура.

8. Стереотипи та упередження. Конфлікти. Стереотипи та їх роль у житті людини і суспільства. Поняття дискримінації. Ксенофобія. Расизм. Упередження. Толерантність. Поняття «конфлікт». Джерела виникнення конфліктів. Типи конфліктів. Зародження конфліктів та шляхи їх подолання. Місце конфліктів в людському спілкуванні.

9. Соціум. Поняття соціуму. Соціогенез. Суспільні відносини. Основи соціальної стратифікації сучасного суспільства. Соціальна структура населення. Стратифікація сучасного українського суспільства. Соціальна мобільність. Спілкування та співпраця як перспектива розвитку соціуму.

10. Права, свободи та відповідальність. Права людини в історії людства. Поняття прав і свобод людини. Права та відповідальність людини і громадянина. Відповідальність держави перед людиною.

11. Громадянське суспільство. Поняття, суть, атрибути та функції громадянського суспільства. Громадянське суспільство в Україні.

12. Політичні інститути і процеси. Політика як суспільне явище. Політична система: сутність, структура, функції. Політична система України. Демократія. Виборча система в Україні. Роль ЗМІ. Поняття громади. Територіальне громадське, місцеве самоврядування. Полікультурність.

III Людина, політика та право

13. Особистість, ідентичність та права людини. Ідентичність та самовизначення. Самореалізація людини. Людська гідність і права людини. Еволюція прав людини. Людська гідність. Права дитини. Механізм захисту прав дитини.

14. Соціокультурна толерантність та конфлікт. Людина в

соціокультурному просторі. Соціокультурна багатоманітність. Ефективна комунікація. Конфлікти і природа конфліктів. Стереотипи та упередження. Дискримінація і конфлікти.

15. Демократичне суспільство та громадянське суспільство. Демократична держава. Громадянське суспільство. Громада. Громадянська участь у житті суспільства. Школа – простір демократії. Інформація та громадянське суспільство. Комунікація, інформація, медіа. Свобода, етика і відповідальність громадян.

16. Громадяни і економічний розвиток держави. Сталий розвиток. Економіка домогосподарства. Підприємництво. Ринок праці. Бізнес-план

17. Україна, Європа, світ. Інтеграція та глобалізація. Глобальні проблеми сучасності. Міжнародні відносини та Україна. Україна – член європейського та світового співтовариства. Молодіжна ініціатива і волонтерство

3. Перелік питань

Людина, культура та релігія

1. Поняття релігії. Богословське (церковне) та світське розуміння її суті, змісту, структури та джерел походження.
2. Суспільство і релігія.
3. Релігія як складне соціально-історичне явище.
4. Релігія як особливий духовний феномен, форма суспільної та індивідуальної свідомості.
5. Культура і релігія.
6. Релігія як галузь духовної культури людства.
7. Мораль і релігія. Релігійна мораль.
8. Політика і релігія.
9. Освіта і релігія. Релігійна освіта.
10. Наука і релігія.
11. Філософія і релігія: філософія релігії, релігійна філософія.

12. Література і релігія. Релігійна (богословська та богослужебна) література.
13. Мистецтво і релігія. Релігійне мистецтво.
14. Архітектура і релігія. Церковна архітектура та храмове будівництво.
15. Основні елементи релігії: релігійні ідеї, релігійні почуття, релігійний культ та релігійні організації.
16. Релігійна свідомість та її рівні: релігійна психологія та релігійна ідеологія.
17. Основні типи та історичні форми релігії.
18. Основні типи релігійних організацій.
19. Релігійна конфесія. Її типи та різновидності.
20. Соціальні функції релігії.
21. Первісна релігія, її ранні форми та основні різновиди.
22. Ранні та пізні етнічні релігії.
23. Космологія й міфологія у первісному осмисленні світу.
24. Міфологія та релігія Стародавнього Сходу (Шумеру, Вавілону, Єгипту, Фінікії, Палестини, Ассирії, Урарту, Ірану, Індії, Китаю).
25. Міфологія та релігія античного світу (Стародавньої Греції, Стародавнього Риму).
26. Ведизм та брахманізм як форми еволюції релігії Стародавньої Індії.
27. Сучасні національно-державні релігії: іудаїзм, зороастризм, мандеїзм, індуїзм, джайнізм, сикхізм, конфуціанство, даосизм, синтоїзм.
28. Світові релігії. Буддизм, християнство та іслам: історія виникнення, географічне поширення.
29. Релігійний модернізм. Сучасні нетрадиційні релігійні культу.
30. Сучасні апокаліптичні, містико-магічні та синкретичні культу.

Людина, суспільство та держава

31. Ідентичність. Види ідентичності. Самовизначення. Ідентифікація.

32. Соціалізація особистості. Поняття соціалізації. Етапи соціалізації. Суб'єкт соціалізації.
33. Самореалізація людини. Життєві цінності й пріоритети.
34. Людська гідність і права людини.
35. Еволюція прав людини. Класифікація прав людини. Борці за права людини.
36. Людина і держава. Верховенство права. Права і свободи людини.
37. Права дитини. Конвенція ООН про права дитини.
38. Механізми захисту прав людини і прав дитини. Міжнародні та європейські стандарти захисту прав людини та відповідальність держави за їх.
39. Соціокультурна багатоманітність. Соціальна структура суспільства. Гендерна, етнічна, конфесійна різноманітність.
40. Ефективна комунікація. Вербальна й невербальна комунікація.
41. Стереотипи та упередження. Дискримінація. Конфлікти.
42. Демократична держава. Виникнення і зміст демократії. Цінності демократії.
43. Громадянське суспільство. Роль громадян у становленні й функціонуванні громадянського суспільства.
44. Громада. Роль громади в житті людини, суспільства, держави.
45. Громадянська участь у житті суспільства. Демократичний громадянин. Культура громадянськості.
46. Школа – простір демократії. Шкільне самоврядування (учнівське, вчительське, батьківське).
47. Дитячі й молодіжні громадські об'єднання.
48. Комунікація, інформація, медіа. Вплив мас-медіа на формування громадської думки та власної позиції людини.
49. Медіа і демократія. Свобода, етика і відповідальність.
50. Маніпулятивний вплив медіа. Роль медіа у провокуванні конфліктів та поширенні стереотипів.

51. Критичне сприйняття та протидія маніпуляціями мас-медіа.
Критичний аналіз медіатекстів.
52. Інтернет. Приватність та конфіденційність у віртуальному світі.
Кіберзлочинність.
53. Соціальні цілі економіки. Виробництво, розподіл, обмін і споживання.
54. Сталий розвиток. Вплив діяльності людини на довкілля.
55. Ринкова економіка. Функції держави в ринковій економіці.
Державний бюджет, податки, напрямки видатків.
56. Економіка домогосподарства. Права споживачів. Бюджет домогосподарств.
57. Підприємницька діяльність. Правовий захист бізнесу.
58. Ринок праці. Поняття професії, спеціальності, кваліфікації працівника.
59. Лобіювання інтересів та корупція. Причини та наслідки корупції в економіці та політиці. Шляхи подолання корупції.
60. Інтеграція та глобалізація. Міграційні процеси. Виклик сучасного світу.

Людина, політика та право

61. Основні форми дискримінації.
62. Механізм соціальної мобільності.
63. Основні завдання органів місцевого самоврядування.
64. Міжнаціональні відносини і причини виникнення міжнаціональних конфліктів, шляхи їх розв'язання.
65. Види та функції засобів масової інформації.
66. Міжконфесійні стосунки та їх вплив на життя в полікультурному суспільстві.
67. ЗМІ як засіб формування громадської думки.
68. Права людини: історичний екскурс.
69. Геополітичне становище сучасної України.

70. Місце України в інтеграційних процесах в Європі.
71. Поняття, форми та принципи демократії.
72. Групи гендерних стереотипів.
73. Суть демократії як політичного режиму та народовладдя.
74. Функції громадянського суспільства.
75. Політика, як соціальне явище.
76. Класифікація стереотипів.
77. Функції політичної системи.
78. Інформаційний простір в Україні.
79. Вибори як інструмент демократії.
80. Типологія субкультур.
81. Передумови утворення субкультур.
82. Типологізація політичних систем.
83. Етапи шкільної соціалізації.
84. Типологізація політичного лідерства.
85. Механізми гендерної соціалізації.
86. Функції політичної еліти.
87. Види виборчих систем.
88. Основні типи конфліктів.
89. Причини виникнення конфліктів.
90. Виборча система в Україні.

4. Критерії оцінювання знань

Оцінка **90-100 (A)** виставляється здобувачу вищої освіти, який повністю оволодів теоретичним матеріалом, логічно і послідовно викладає його суть, наводить самостійно приклади й коментує їх, демонструє уміння застосувати набуті знання. Вільно висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, самостійно наводить приклади додаткової інформації та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; творчо підходить до висвітлення та виконання завдання; ознайомлений з основною літературою, рекомендованою навчальними програмами із дисциплін, з яких відбувається підсумкова атестація. При відповіді здобувач не допускає фактичних помилок. Відповідь виважена і науково обґрунтована, демонструє особистий внесок у вирішення поставленої проблеми.

Оцінку **78-89 (B)** заслуговують здобувачі вищої освіти, які виявили добре володіння теоретичним матеріалом, спроможні його узагальнювати, можуть не лише логічно і повно викласти власну думку, але й виявляють елементарні вміння аналізувати матеріал, дають власну оцінку проблемам, наводячи приклади загальновідомих аргументів на користь тих чи інших точок зору, опрацювали основну літературу, рекомендовану навчальними програмами; засвідчили систематичний характер знань, але допускають незначні помилки. Більшість теоретичних положень підтверджуються прикладами. Фактичні помилки відсутні.

Оцінку **65-77 (C)** заслуговують здобувачі вищої освіти, які можуть не лише логічно і повно викладати вивчене, але й виявляють елементарні вміння аналізувати; вміють узагальнювати та систематизувати навчальну інформацію, але допускають огріхи в знаннях матеріалу, формулюванні висновків, методичних понять. Більшість теоретичних положень підтверджуються прикладами. Фактичні помилки відсутні.

Оцінки **58-64 (D)** виставляється у випадку знання програми в неповному обсягу або часткового виконання завдання при відсутності самостійності висновків і при обмеженості знань рамками навчально-

методичної літератури, здобувач вищої освіти може використовувати знання на практиці, але йому треба наполегливо працювати над виробленням високої комунікативної культури, засвоєння умінь критично ставитися до джерел та навичок вільного володіння способами викладання гуманітарних дисциплін.

Оцінка **50-57 (E)** виставляються у випадку якщо здобувач може розкрити приблизно половину матеріалу. Непослідовно і незв'язно висловлює думку щодо основних проблем; губиться при необхідності навести приклади, не завжди може дати відповідь на запитання, що конкретизує його висловлення. Виклад відзначається поверховістю, недостатньою осмисленістю і логічністю, бідністю словника, значною кількістю фактичних помилок.

Оцінка **35-49 (FX)** виставляється, якщо здобувач епізодично відтворює теоретичний матеріал на рівні уривчастого переказування або відтворює окремі фрагменти опрацьованого матеріалу, що становить 1/3 частину загального обсягу змісту певної теми. Він в основному розуміє суть питання, але не може цілісно і точно його розкрити; участь здобувача у діалозі обмежується однією чи двома елементарними репліками, що не враховують ситуації спілкування. Здобувач в основному не може розкрити суті проблеми.

Оцінка **0-34 (F)** виставляється, якщо здобувач не володіє навчальним матеріалом з дисциплін, що винесені на підсумкову атестацію, не ознайомлений з основною літературою; не ознайомлений з основними поняттями навчального матеріалу. Він в основному розуміє суть питання, але не може цілісно і точно його розкрити; не може застосувати набуті знання. Здобувач не спроможний продовжувати навчання чи приступити до професійної діяльності після закінчення ЗВО без проходження повторного курсу з фахових дисциплін.

5. Список рекомендованої літератури:

Базова:

1. Еліта: витоки, сутність, перспектива. За ред. В Кременя. К. : Знання України, 2018. 527 с.
2. Кен Уїлбер. Трамп і епоха пост правди. (пер. М. Климчук). К. : Terra Inkognita, 2019. 136 с.
3. Лавринович О. Право на вибір. Потреба чи проблема. К. : ОВК, 2019. 336 с.
4. Лехнюк Р. На порозі модерного світу. К. : Літопис, 2019. 392 с.
5. Лиман І. Церковне будівництво на півдні України 1775-1800 рр. (за матеріалами Державного архіву Дніпропетровської області). *Спадщина*. Вип. 4. Дніпро: ЛІРА, 2018. С. 100-110.
6. Манякіна О. С. Вплив православ'я на життєдіяльність грецької спільноти Північного Приазов'я. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. 2017. Вип. 14. С. 105-110.
7. Слющинський Б. В. Міжкультурні чинники розвитку українського Приазов'я в період політичної кризи: процеси соціалізації. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 78. С. 120-130.
8. Онацький Є. Спрага справедливості: нариси з суспільного життя. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 134 с.
9. Авдеєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї : дис. канд. іст. наук : 07.00.01. Запоріжжя, 2016. 301 с.
10. Аносов І. Антропологічний підхід у дослідженнях етнорегіональних процесів Запорізького Приазов'я. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. 2016. № 2. С. 12-20

11. Верменич Я. В. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі / Відповідальний редактор В.А. Смолій. К. : Інститут історії України НАН України, 2015. 482.
12. Діалог між представниками релігійних ідентичностей у культурно-освітніх практиках народів Північного Приазов'я : монографія / авт. кол.; за заг. ред. Л. Ю. Москальової. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В, 2018. 195 с.
13. Москальова Л. Ю. Особливості становлення та розвитку діалогічної взаємодії представників різних релігійних ідентичностей у полікультурній освіті народів Північного Приазов'я. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 50. С. 27-35.
14. Аллан Т.Р.С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. К., 2008.
15. Загальна теорія права: підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К. : Ваіте, 2015. 392 с.
16. Кадлубович Т.І. Людина і політика: навчальний посібник. К. : КНУТД, 2011. –99 с.
17. Кампо В.М. Деякі проблеми реалізації принципу верховенства права в практиці конституційної юстиції. *Бюлетень VII Зборів Світового конгресу українських юристів*. К., 2010.

Допоміжна:

18. Головатий М. Ф. Соціологія політики: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : МАУП, 2003. 504 с.
19. Біблія або Книги Святого Письма й Нового Заповіту. Вид. United Bible Societies, 1991. (можливі інші видання).
20. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / [пер. с англ.] под ред. В. Л. Иноземцева. Изд. 2 е, испр. и доп. М. : Academia, 2004. 788 с.
21. Боголюбов Н. Философия религии. К., 1915.
22. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К., 1994.

23. Всемирное писание. Сравнительная антология священных текстов. М. : Терра – Республика, 2001.
24. Элиаде, Мирча. Священные тексты народов мира. М., 1998.
25. Элиаде, Мирча. Трактат по истории религии. Т. I, II. СПб., 1999.
26. Історія політичних і правових вчень: навч.-метод. посіб. (за вимогами кредитно-модульної системи) / Уклад. Т. І. Бабак. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. 48 с .
27. Бафматова С. Поле політики: до проблеми теоретичної ідентифікації. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2003. №4. С. 165-173.
28. Історія релігії в Україні: підручник. К., 1999.
29. Конституція України. Х. : ООО «Одиссей», 2007. 64 с.
30. Коран. (пер. Г.С. Саблукова). М., Дом Бируни, 1990; (пер. акад. Ю.І. Крачковського). М. : Наука, 1990.
31. Бачинин В. А. Морально-правовая философия. Харьков : Консум, 2000. 208 с. 2
32. Навчаємо демократії: базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер: Пер. з англ. та адапт. Л. І. Парашенко. К. : Основа, 2011. Т. 1. 164 с.
33. Назарчук А. В. Этика глобализирующегося общества / А. В. Назарчук. М. : Директмедиа Паблшинг, 2002. 382 с.
34. Людина і світ: підручник / Л.В.Губерський, В.Г. Кремень, А.О. Приятельчук та ін.; К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. 349 с.
35. Малиновский Б. Магия, наука, религия. М., 1998.
36. Основи громадянського суспільства. Словник. К. : Знання України, 2006. 232 с.
37. Павлов С., Мензенцев К., Любіцева О. Географія релігій. К., 1998.
38. Політологічний енциклопедичний словник. Упорядник: В. П. Горбатенко. К.: Генеза, 2004. С. 673-674.

39. Вебер М. Основные социологические понятия. Избранные произведения. М. : Прогресс, 1990. 880 с.
40. Вебер М. Политика как призвание и профессия: Избранные произведения. М. : Прогресс, 1990. 880 с., С. 644-706.
41. Вебер М. Хозяйство и общество. М. : Изд-во ГУ ВШЭ, 2010.
42. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: навч. посіб. К. : Знання, 2008. 415с.
43. Религия и общество. Хрестоматия по социологии религии / Сост. В.И. Ганджа, Е.Д. Руткевич. М., 1996.
44. Рудич Ф. М. Політологія: підручник. 3-тє вид., перероб., доп. К. : Либідь, 2009. 480 с.
45. Сливка С. С. Філософія права : [навч. посіб.]. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 264 с.
46. Соціалізація особистості. Громадянська освіта. Історія України, 2018. № 18. С. 4-17.
47. Талмуд. Мишна и Тосефта. (пер. Н. Преферковича). СПб., 1899-1904. Т. 1–6.
48. Топорнин Б. Н. Сильное государство – объективная потребность времени. *Вопр. философии*. 2011. № 7. с. 20–37.
49. Фейербах Л. Сущность христианства. В кн.: Избранные произведения. В 2-х тт. Т. 2. М., 1955.
50. Филипович Л. Етнологія релігії. К., 2000.
51. Фишер, Мэри Пэт. Живые религии. (пер. с англ.). М., 1997.
52. Філософія права : навч. посіб. / О. Г. Данильян, Л. Д. Байрачна, С.І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данільяна. К. : Юрінком Інтер, 2002. 272 с.
53. Фукуяма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке. М. : АСТ, 2006. 220, с.
54. Цюрупа М. В. Історія політичних і правових вчень: курс лекцій. К. : Український центр духовної культури, 2007. 264 с.
55. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): підручник. К. : Либідь, 2002. 576 с.

56. Яремчук С. С. Особливості сучасної конфесійної структури України. *ВІСНИК НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2015. №3. С. 90–96.
57. Арабаджи С. С. Описово-статистичні джерела як носії інформації про повсякденність грецького населення Маріупольського повіту у ХІХ – на початку ХХ ст. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Історія. Політологія. 2015. Вип. 13-14. С. 9-17